

FRANTIŠEK ČAJKA\*

## Kritická edice latinských paralel k českocírkevněslovanským *Besědám na evangelia papeže Řehoře Velikého*

ČAJKA, F.: The Critical Edition of the Latin Parallels to the Czech Church Slavonic Translation of Forty Gospel Homilies (*Besědy na evangelije*). *Slavica Slovaca*, 55, 2020, No 3, pp. 473-478 (Bratislava).

The study aims at a description of editorial publishing of the material of two very close parallels to the Old Church Slavonic translation of Forty Gospel Homilies by the pope Gregory the Great (*Besědy na evangelije*). The edited texts are: the Latin text of manuscript IV.D.7 (Břevnov Monastery, middle of the 11<sup>th</sup> century) and manuscript A 130 (Freising, last quarter of the 9th century, now kept in Bohemia). The texts are very topical, having been introduced to the Slavonic studies community only recently. The evidence of two early medieval Latin manuscripts related to Bohemia is a welcome starting point for analysing the relationship between the Slavonic version and its Latin original. A published edition of the two manuscripts will introduce the closest Latin text to *Besědy na evangelije*.

Latin manuscripts, Forty Gospel Homilies by Pope Gregory the Great, scriptorium of benedictine abbey Břevnov, Freising, Anno of Freising, Church Slavonic in Bohemia, Czech Church Slavonic translation from Latin.

Jednu z nejdůležitějších památek českých dějin raného středověku představují *Besědy na evangelije* (dále jen *Bes*).<sup>1</sup> Památka je staroslověnským překladem latinského homileticko-exegetického díla *XL homiliarum in Evangelia libri duo (Čtyřicet homilií na evangelia)* papeže Řehoře Velikého (pontifikát 590–604). Překlad vznikl v 11. století v přemyslovských Čechách, nejspíše v Sázavském klášteře (1032–1097). V rámci česko-ruských kulturních vztahů v raném středověku se uvedená památka dostala do ruského prostředí, kde se stala integrální a oblíbenou součástí ruského písemnictví. *Bes* jsou zcela zásadním pramenem pro poznání staroslověnštiny užívané v raně středověkých Čechách. Význam památky však přesahuje dimenzi paleoslovenistickou, neboť je také důležitým pramenem pro studium nejstaršího českého lexika a jeho vývoje, pro řešení otázky transferu látek a textů jako součást studia středověkého evropského myšlení aj.

Rukopisně jsou *Bes* doloženy pouze ve východoslovanském prostředí jednak v šestnácti relativně úplných rukopisech počínaje 13. stoletím, jednak v množství textových výtahů v různých typech sborníků. Jedinou výjimkou je raritní doklad krátké citace textu památky v rukopisu Chil 442, který je spojen s klášterním prostředím na Athosu.<sup>2</sup>

Rozsah památky je vskutku úctyhodný – nejstarší úplný opis z poloviny 13. století zachovaný ve východoslovanském prostředí obsahuje text zapsaný na 328 foliích.

\*PhDr. František Čajka, Ph.D. – Slovanský ústav AV ČR, v. v. i., Valentinská 1, Praha 1, 110 00. cajka@slu.cas.cz.

<sup>1</sup> Příspěvek vznikl v rámci projektu MK ČR, NAKI II č. DG16P02H024 GORAZD: Digitální portál staroslověnštiny a výzkumů realizovaných ve spolupráci Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV a Slovanského ústavu AV ČR, v. v. i., k problematice „Jazyk a kultura pod Karpatmi z hlediska aktuálních slovensko-českých výzkumů“.

<sup>2</sup> Čajka, F.: Glosa v rukopise Chil 442 (fol. 565a) a její vztah k *Besědám Řehoře Velikého*. In: Malčík, P. (ed.): *Vesper Slavicus*. Sborník k nedožitým devadesátinám prof. Radoslava Večerky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2018, s. 87-96.

Na český původ staroslověnského překladu Bes poprvé upozornil A. I. Sobolevskij.<sup>3</sup> Českou provenienci poté na základě jazykové analýzy potvrdili F. V. Mareš<sup>4</sup> a J. Reinhart.<sup>5</sup> Další bádání se věnovalo textu památky z mnoha pohledů, z nichž nejvíce pozornosti bylo dosud věnováno jazykové charakteristice (zejm. lexiku), překladové technice a textologickému popisu.<sup>6</sup>

Dlouholetou tradici má vědecké zpracování památky ve Slovanském ústavu AV ČR, v. v. i. Rozsáhlé lexikální bohatství Bes je součástí zde uložené unikátní staroslověnské a latinsko-staroslověnské lístkové kartotéky. Lexikograficky zpracovaný materiál památky je spolu s odpovídajícím latinským textem součástí světově uznávaného *Slovníku jazyka staroslověnského* (I.–V., 1966–2016)<sup>7</sup> a obrazí se také v jeho připravované digitalizované podobě jako součást digitálního portálu staroslověnštiny GORAZD.<sup>8</sup> Na uvedeném pracovišti vznikla pod vedením V. Konzala monumentální kritická edice, která byla pro značný rozsah slovanského textu vydána v dvojílné podobě.<sup>9</sup>

Editor latinských paralel k Bes, F. Čajka, se dlouhodobě věnuje (spolu se staroslověnskou lexikografií a činností ediční) problematice staroslověnského písemnictví na Velké Moravě a v přemyslovských Čechách, jehož jsou Bes přirozenou součástí. Uvedené problematice věnoval již více studií i práce monografické, zpracované samostatně<sup>10</sup> nebo ve spolupráci.<sup>11</sup> Speciálně tematice spojené s Bes věnoval pozornost v pracích věnovaných zejména lexikální analýze a textologii.<sup>12</sup>

F. Čajka se zaměřuje na nálezy nového rukopisného materiálu potřebného k dalšímu bádání v dané problematice. Nalezl některé dosud neznámé rukopisné záznamy staroslověnských památek (zejména s latinskou předlohou), které také edičně zpřístupnil.<sup>13</sup>

<sup>3</sup> Sobolevskij, A. I.: Материалы и исследование в области славянской филологии и археологии, III. Словарный материал для двух древних памятников чешского происхождения. (= Сборник Отделения русского языка и словесности, 1910, roč. 88, č. 3). Санкт-Петербург: Типография императорской академии наук, 1910.

<sup>4</sup> Mareš, F. V.: Česká redakce církevní slovanštiny v světle Besěd Řehoře Velikého (Dvojeslova). In: *Slavia*, 1963, roč. 32, 1963, č. 3, s. 417–451. Přetisk pod tímž názvem In: Bláhová, E. – Vintř, J. (eds.): *Cyrlometodějská tradice a slavistika*. Praha: Torst, 2000, s. 368–402.

<sup>5</sup> Reinhart, J.: Methodisches zu den lexikalischen Bohemismen im Tschechisch-Kirchenslavischen am Beispiel der Homilien Gregors des Großen. In: *Wiener Slavistisches Jahrbuch*, 1980, svazek 26, s. 46–102.

<sup>6</sup> V přehledné podobě viz Čermák, V.: Žaltární citáty v česko-církevněslovanském překladu Čtyřiceti homilií na evangelia (Besědy) Řehoře Velikého. In: *Slavia*, 2013, roč. 82, č. 1–2, s. 53–68.

<sup>7</sup> *Slovník jazyka staroslověnského* (= *Lexicon linguae palaeoslovenicae*) I.–V. Hl. red. J. Kurz (sv. I.–II.), Z. Hauptová (sv. III.–IV.), Z. Hauptová, V. Konzal a Š. Pilát (sv. V.). Praha 1966–2016. K historii slovníku In: Čajka, F. – Černý, M. (eds.): *Slovník jazyka staroslověnského – historie, osobnosti a perspektivy*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2016.

<sup>8</sup> Pilát, Š. a kol.: GORAZD: digitální portál staroslověnštiny. Praha: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 2017; viz též internetové stránky projektu ([www.gorazd.org](http://www.gorazd.org)).

<sup>9</sup> Čtyřicet homilií Řehoře Velikého na evangelia v česko-církevněslovanském překladu. Díl první (Sancti Gregorii Magni pontificis XL homiliarum in Evangelia. In versione bohemo-slavonica, pars prima). Homilie I–XXIV. Ed. V. Konzal. Praha: Slovanský ústav AV ČR, v. v. i., Euroslavica, 2005; Čtyřicet homilií Řehoře Velikého na evangelia v česko-církevněslovanském překladu. Díl druhý (Sancti Gregorii Magni pontificis XL homiliarum in Evangelia. In versione bohemo-slavonica, pars altera). Homilie XXV–XL. Eds. V. Konzal za pomoci F. Čajky. Praha: Slovanský ústav AV ČR, v. v. i., Euroslavica, 2006.

<sup>10</sup> Čajka, F.: *Církevněslovanská legenda o svatě Anastázii*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, v. v. i., 2011.

<sup>11</sup> Konzal, V. – Čajka, F. – Chromá, M.: *Staroslověnská modlitba proti ďáblu. Nejstarší doklad exorcismu ve velkomoravském písemnictví*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, v. v. i., Euroslavica, 2015.

<sup>12</sup> Čajka, F.: Molitva o izbavlennii ot' bluda v církevněslovanských rukopisech Trojicko-sergijevské lávry. In: *Slavia*, 2013, roč. 82, č. 1–2, s. 43–52; týž: К заменам лексем аминь и право в Беседах на Евангелия Григория Великого. In: Janyšková, I. – Karlíková, H. – Boček, V. (eds.): *Etymological Research into Czech. Proceedings of the Etymological Symposium Brno 2017, 12–14 September 2017*, Brno. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017, s. 75–92; týž: Latinský rukopis IV.D.7 břevnovského původu a jeho význam pro studium česko-církevněslovanského překladu Čtyřiceti homilií na evangelia (Besědy na evangelije). In: *Slavia*, 2018, roč. 87, č. 1–3, s. 30–44; týž: Glosa v rukopise Chl 442 (fol. 565a) a její vztah k Besědám Řehoře Velikého, c. d., s. 87–96; týž: Molitva i izbavlennii ot' bluda v rukopisu KB 12/1089, c. d., s. 105–118; týž: Latinský rukopis A CXXX a jeho význam pro studium česko-církevněslovanského překladu Čtyřiceti homilií na evangelia (Besědy na evangelije). In: *Konstantínove listy*, 2020, roč. 13, č. 1, s. 28–43.

<sup>13</sup> Vedle již citovaných prací viz Čajka, F.: Житие свв. Анастасии и Христогона по русскому списку XVII века: текстологические наблюдения. In: Ефимова, В. С. (ed.): *Славянское и балканское языкознание. Палеославистика*:

Podstatou zpracovávané problematiky je ediční zpřístupnění materiálu dvou velmi blízkých latinských paralel k církevněslovanskému textu Bes. Uvedené paralely představují rukopis IV.D.7 břevnovského původu z poloviny 11. století a v Čechách uchovávaný rukopis A 130 původem z Freisingu, který pochází z poslední čtvrtiny 9. století. Představená tematika je velmi aktuální, neboť v oblasti paleoslovenistiky dosud nebyla známa. V daném badatelském kontextu na uvedenou souvislost poukázal F. Čajka ve studiích z roku 2018, resp. 2020.<sup>14</sup> Evidence dvou raně středověkých latinských rukopisů *40 homilií na evangelia* s bohemikálním pozadím představuje významné a nosné východisko pro studium vztahu slovanského znění k latinské předloze.

Zároveň se také ukazuje potřeba zpřesnit podobu latinského textu publikovaného v dvoudílné kritické edici Bes. Za základ latinské předlohy publikované paralelně s textem slovanským byla v uvedeném vydání Bes vybrána edice z latinské patrologie J.-P. Migne,<sup>15</sup> jejíž základ ovšem tvoří edice francouzské benediktinské kongregace svatého Maura z roku 1705. Jako ne zcela vyhovující se v současnosti jeví zejména výběr rukopisné báze, neboť v ní převažují rukopisy vrcholně středověké a jsou do ní zařazeny i rukopisy pocházející ze 17. století.<sup>16</sup> Pro studium raně středověkého latinského i slovanského materiálu je již v tomto bodě nedostačující.

S myšlenkou přípravy edice blízkých latinských paralel k textu *Besěd na evangelije* byla vědecká obec seznámena několikrát. Představený návrh F. Čajky byl všestranně podpořen např. v rámci programu XVI. mezinárodní sjezdu slavistů (23. 8. 2018, Bělehrad), či ve speciálním bloku referátů věnovaných ediční praxi na mezinárodním semináři Synchronno-diachronne aspekty vývinu jazyka a kultúry v slovensko-slovanských súvislostiach na Slovensku, který uspořádali Slavistický ústav Jána Stanislava SAV a Slovanský ústav AV ČR, v. v. i. (18. 11. 2019, Bratislava).

V dalším výkladu budou krátce charakterizovány blízké latinské paralely k textu Bes.

Latinský rukopis IV.D.7 pochází z českého prostředí z období okolo poloviny 11. století, přičemž místem jeho vzniku byl Břevnovský klášter. Rukopis se signaturou IV.D.7 (Y. I. 2. n. 82.; = Cim. J 67) je v současné době uložen v Národní knihovně České republiky v Praze.

Převážná část pergamenového rukopisu s folii rozměru 28 x 19 cm obsahuje homiletický text Řehoře Velikého zapsaný v jednom sloupci rukou 11. století (fol. 1–144). Kodex je dále doplněn dodatečně připojenou papírovou složkou z 15. století, která obsahuje navazující pasáže téže památky (fol. 145–155). Součástí rukopisu je na folii 41v mladší zápis z první poloviny 12. století, jehož obsahem je cantus missae s notací sanktgallenského typu.<sup>17</sup> Vznik rukopisu byl kladen do 11. století.<sup>18</sup> Detailní kodikologický a paleografický popis rukopisu se zařazením do písarské tradice raně středověkých latinských rukopisů podal D. Havel.<sup>19</sup> Na tvorbě kodexu se podíleli tři písaři, mezi nimi v textu pa-

---

слово и текст. Москва: Институт славяноведения РАН, 2012, s. 235-252; týž: Srbskocírkevněslovanský rukopis Modlitby sv. Řehoře. In: Kouřil, P. (ed.): Cyrilometodějská misie a Evropa: 1150 let od příchodu soluňských bratří na Velkou Moravu. Brno: Archeologický ústav AV ČR, 2014, s. 288-291; týž: Církevněslovanská legenda o svaté Anastázii (rukopis Jegor 279). In: Bohemica Olomucensia, 2018, č. 1, s. 100-114.

<sup>14</sup> Čajka, F.: Latinský rukopis IV.D.7 břevnovského původu a jeho význam, c. d., s. 30-44; týž: Latinský rukopis A CXXX a jeho význam, c. d., s. 28-43.

<sup>15</sup> Migne, J.-P.: Patrologiae cursus completus, series prima. Tomus 76. Parisiis: 1849 [col. 1071–1312].

<sup>16</sup> Migne, J.-P.: Patrologiae cursus completus, series prima, c. d.

<sup>17</sup> Plocek, V.: Catalogus codicum notis musicis instructorum qui in Bibliotheca publica rei publicae Bohemicae socialisticae in Bibliotheca universitatis Pragensis servantur. 1. Praeae: Academia, 1973, s. 94; Havel, D.: Počátky latinské písemné kultury v českých zemích. Nejstarší latinské rukopisy a zlomky v Čechách a na Moravě. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 395-396.

<sup>18</sup> Truhlář, J.: Catalogus codicum manu scriptorum latinorum qui in C.R. Bibliotheca publica atque Universitatis Pragensis asservantur. Pars prior. Codices 1 – 1665. Forolorum I – VIII. Praeae: Regiae Societatis Scientiarum Bohemicae, 1905, s. 265; Étaix, R.: Répertoire des manuscrits des homélies sur l'Évangile de saint Grégoire le Grand. In: Sacris erudiri. Jaarboek voor Godsdienswetenschappen, 1996, roč. 36, s. 121 (celý text s. 107-145).

<sup>19</sup> Havel, D.: Počátky latinské písemné kultury v českých zemích, c. d.; týž: Glosy a jejich role při odhalování nejstarší vrstvy Břevnovského kláštera. In: Studia historica Brunensia 2013, roč. 60, č. 1-2, s. 33-34 (celý text s. 25-39).

mátky jmenovitě uvedený písař Modestus. Na základě rozsáhlého studia raně středověkých latinských rukopisů s afinitou k českému prostředí datoval D. Havel vznik rukopisu IV.D.7. do poloviny 11. století a určil jeho břevnovský původ. Uvedený badatel dále zároveň spojil existenci kodexu se vznikem břevnovského skriptoria, jehož počátky klade do poloviny 11. století, tedy do období působení opata Meinharda z Niederaltaichu (1035/1044–1089).

Existence latinského rukopisu *Čtyřiceti homilií na evangelia* v českém prostředí 11. století (v době vzniku staroslověnského překladu!), jeho jistá břevnovská provenienc a zasazení původu rukopisu do kontextu vzniku břevnovského skriptoria v polovině 11. století je důležitým východiskem pro další bádání mapující vztah slovanského a latinského znění.

Druhý závažný latinský rukopis představuje kodex Knihovny pražské metropolitní kapituly 232, který je v současnosti součástí fondu Archivu Pražského hradu, v němž je uložen pod signaturou A 130. Pergamenový kodex tvoří v současné době 198 folií.

Homiletický text papeže Řehoře Velikého je zapsán v jednom sloupci o obvyklém počtu 22 řádků na listech o rozměru 27 × 20,5 cm. Vznik rukopisu byl dříve kladen do 11. století.<sup>20</sup> Uvedenou dataci podrobil revizi R. Étaix, který rukopis klade do třetí čtvrtiny 9. století a jeho vznik spojuje s Freisingem.<sup>21</sup> R. Étaix dále poukázal na velmi blízký textový vztah rukopisu A 130 k dalšímu rukopisu bavorské provenienc, který představuje rukopis Clm 6263. Z několika zásadních textových paralel mezi oběma latinskými kodexy lze poukázat na totožnou specifickou následnost homilií v textu obou rukopisů (homilie 1–27, 29, 28, 30–40), v nichž je patrný charakteristický inverzní zápis 29. homilie, která předchází 28. homilii.

Z textových specifík rukopisu A 130 upozorníme na časté krácení perikop, které má svůj otisk i ve staroslověnském znění. Na dvou místech (folia 137v a 146v) byl homiletický text v průběhu 9. či 10. století opatřen notací. Totéž se týká také zápisu krátké litanie *Kyrie eleison* zapsané na horní a dolní části folií 146v–147r. Součástí rukopisu je i zápis části textu oficia sv. Petra s incipitem *Divina beatus Petrus ereptus clementia in se rediens dixit opatřený notací* (fol. 142v–143r). Ke specifickým rukopisu lze přiřadit marginální zápisy starohornoněmeckých glos (fol. 1r, 1v, 52v, 93r, 138v).

Jednou ze zásadních otázek spojených s rukopisem A 130 je doba jeho výskytu v českém prostředí. Rukopis je opatřen vlastnickou poznámkou zapsanou v horní části fol. 1a „Ex Bibl. S. Metrop. Ecclesiae Prag. 1713“, kterou zapsal kapitulní děkan Vyšehradské kapituly Jan Tomáš Vojtěch Berghauer (1684–1766).<sup>22</sup> Z období vrcholného středověku je v případě rukopisů pražského metropolitního kostela doloženo několik dále nespécifikovaných evidenčních zápisů rukopisů, které se staly základem sbírky pražské Metropolitní kapituly.<sup>23</sup> Ačkoli se v daných inventárních soupisech odkazuje k několika nespécifikovaným latinským rukopisům *XL homiliarum in Evangelia*, spojitost s rukopisem A 130 je nutno hodnotit jako nejistou.<sup>24</sup> Blízký vztah rukopisu A 130 k rukopisu IV.D.7 z poloviny 11. století však naznačují některá zjištění textově-kritického charakteru. Definitivní stanovení vztahu obou rukopisů však přinese až kompletní zpracování latinského textu v připravované edici.

<sup>20</sup> Soupis rukopisů knihovny Metropolitní kapitoly pražské. První část: A–E. Sestavili A. Patera a A. Podlaha. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910, s. 152.

<sup>21</sup> Étaix, R.: Répertoire des manuscrits des homélies sur l'Évangile de saint Grégoire le Grand, c. d., s. 120; Gregorius Magnus, Homiliae in Evangelia. Corpus Christianorum. Series Latina 141. Ed. R. Étaix. Turnhout: Brepols, 1999, s. XXXVIII–XXXIX.

<sup>22</sup> Soupis rukopisů knihovny Metropolitní kapitoly pražské, c. d., s. 152.

<sup>23</sup> Podlaha, A. – Šittler, E.: Chrámový poklad u sv. Víta v Praze. Jeho dějiny a popis. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1903; Hlaváček, I.: Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích. Příspěvek ke kulturním dějinám českým. Praha: SPN, 1966.

<sup>24</sup> Srov. Čajka, F.: Latinský rukopis A CXXX a jeho význam, c. d., s. 31.

### *Podoba edice a způsob jejího zpracování*

Podoba edice je podřízena jejímu účelu – představit nejbližší známé latinské znění ke znění slovanskému (Bes). Způsob zpracování a forma edice vychází z uvedeného účelu. Nový materiál bude publikován v podobě kritické komentované edice. Latinským textem základního rukopisu bude z textově-kritických i věcných důvodů rukopis IV.D.7. Základní zdroj textových variant bude představovat rukopis A 130.

Latinský text bude reprodukován pokud možno věrně. Publikovány tak budou mj. i souhrnné soupisy incipitů (Capitulatio), přestože jejich paralelu slovanský text neobsahuje. Zachováno bude členění na folia a řádky, zachyceny budou iniciály. Zápis latinského textu bude nivelizován z důvodu jeho systemizace se zněním latinských paralel užitých v edici Bes a ve *Slovníku jazyka staroslověnského*. Dalším důvodem je očekávaná praktická využitelnost textu pro nejširší publikum – edice bude využitelná nejen pro kodikologické a textologické odborníky, ale i pro filology, teology, translatology, pro studenty a kulturní veřejnost. Zápis latinského textu tak bude vycházet v zásadě z Pravidel pro transkripci latinských literárních rukopisných textů Bohumila Ryby.<sup>25</sup> Ze stanovených zásad uvedeme pouze ve výběru tyto: zkratky a staženiny budou rozepsány pro přehlednost bez upozornění, nivelizována bude podoba iniciálních liter u vlastních a místních jmen a interpunkce, písařské chyby nebudou emendovány.

### *Struktura edice*

Rozvržení jednotlivých částí edice vychází ze způsobu zpracování edice *Besěd na evangelije*. Důvodem je jednak praktičnost předchozího zpracování, jednak snaha systemizovat oba ediční počiny a formou textových orientátorů je propojit.

Edice bude obsahovat:

- latinský text základního rukopisu (IV.D.7),
- přesné odkazy na odpovídající text edice *Patrologiae latina* (je užitá v edici Bes) a na kritickou edici R. Étaixe<sup>26</sup> sloužící ke snazší orientaci,
- přesné odkazy systemizující publikovaný latinský text s příslušnou částí textu slovanského. Uvedené odkazy budou dvojího druhu: a) jednak budou odkazovat k příslušnému dílu a straně edice Bes, v níž se odpovídající slovanský text nachází; b) formou přesného odkazu (příslušné folio a řádek) budou upozorňovat na text základního rukopisu slovanského znění Bes (Pogodinský rukopis) či k rukopisu supletivnímu (Uvarovský rukopis). Součástí uvedeného zápisu bude i zkrácená citace obsahující úvodní a závěrečnou sekvenci slovanského textu odpovídajícího textu latinskému.

- kritický aparát

K základnímu rukopisu IV.D.7 nové edice budou uváděny textové varianty z variantního rukopisu A 130. Z praktických důvodů bude zdrojem variant také znění *40 homilií na evangelia* v edici *Patrologiae latina* podle podoby publikované v edici Bes. Příslušné textové varianty budou opatřeny i odpovídajícím výrazem (slovem, souslovím, textem) slovanského překladu.

- parakritický aparát

Představuje komentář k základnímu rukopisu edice (IV.D.7). Cílem této části edice není nahradit detailní paleografický popis rukopisu, ale spíše upozornit např. na větší fyzická poškození rukopisu, uvést informace k celkovému vzhledu a stavu jednotlivých folií, k počtu řádek ve sloupci, k iniciálám, k barvě zápisu, k textu nápisů a přípisků, k textovým lakunám a přesmykům.

- pomocnou výbavu a textové orientátory budou tvořit živá záhlaví informující o pořadovém čísle homilie a příslušného folia; marginálie (číselné údaje o začátcích homilií, kapitol a o řádcích,

<sup>25</sup> Havel, D. – Krmičková, H.: *Paleografická čítanka. Literární texty*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 89-96.

<sup>26</sup> Gregorius Magnus, *Homiliae in Evangelia*, c. d., s. XXXVIII-XXXIX.

zkratky biblických míst) a různé grafické symboly určené pro přesnou signalizaci konce určitých textových celků (závěr perikop, titulů, kapitol a konce homilií). Jazykem výkladového aparátu bude ve shodě s ediční praxí Bes latina.

Součástí připravované odborné publikace bude vedle kritické edice i úvodní studie, v níž budou shrnuty výsledky dosavadního bádání. Dále budou formou kodikologického popisu charakterizovány oba rukopisy (IV.D.7 a A 130) a jejich text. V této části práce bude představen i text hodnotící vztah slovanského znění k nově zpracovaným latinským textům.

Velmi důležitou součástí publikace budou přílohy. Způsobem zpracování i tato část publikace bude vycházet z ediční praxe vydání Bes, publikovány však budou v revidované (upravené a doplněné) podobě se zpracovaným materiálem obou editovaných latinských rukopisů. Součástí příloh bude rozsáhlá synopse rukopisů (spolu se systemizujícími orientátory užitými v textu edice umožní, aby byla nově připravená edice latinských paralel skutečně integrální součástí edice Bes), dále soupis perikop, sled homilií a kapitol, číslování homilií, textové anomálie, přípisky a přídavky a soupis biblických citátů.

Práce na přípravě kritické edice latinských paralel k textu Bes probíhají v oddělení paleoslovenistiky a byzantologie Slovanského ústavu AV ČR, v. v. i., které se jako jediné pracoviště svého druhu v České republice zabývá vedle lexikografie a činnosti ediční i široce pojatým studiem staroslověnského a církevněslovanského jazyka a písemnictví. Oddělení disponuje (vedle dalších kartoték) latinsko-staroslověnskou kartotékou a bohatou odbornou příruční knihovnou.

Zpracovávaná tematika překračuje svou důležitostí slavistický rozměr a po svém zpracování nabídne množství zásadních informací i pro studium kultury raně středověkých Čech. Promyšlená struktura edice a její formální zpracování umožní její dlouhodobé využití odborníky z mnoha oborů i kulturní veřejností.